Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 40, Ağustos 2019, s. 85-96

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.32611>

Doç. Dr. Rasim SOYLU

Aksaray Üniversitesi, rasimsoylu@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7136-1928>

II. ABDÜLHAMİD VE SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ'NİN KURULUŞU

Özet

II. Abdülhamid Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yapılan pek çok yenilikte katkısı olan bir padişah'tır. Ancak o, klasik saltanat ve hilafet söylemlerinin ötesinde muktedir bir devlet adamı hatta kültür adamı olarak ta ele alınmayı hak etmektedir. Yaşadığı dönemin modern gelişmelerini yakından takip eden, eğitim, bilim, teknoloji ve sanat alanlarında her türlü yeniliğin anında Osmanlı coğrafyasına da getirilmesini teşvik eder. Sinema, tiyatro, müzik ve güzel sanatlarla bizzat ilgilenir. Küçük yaştan beri aldığı özel eğitimlerin de katkısı ile estetik duyarlılığı çok ileridir. Kendisi bizzat müzik ve resim ile ilgilenmiş ve ahşap sanatlarında nadide eserler üretmiştir. Pek çok alanda modern okullar kurduğu gibi güzel sanatlar alanında da günümüze kadar önemini ve değerini koruyan bir sanat akademisi kurmuştur. Bütün literatürlerde Türkiye'nin ilk güzel sanatlar eğitim kurumu olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Osman Hamdi Bey tarafından kurulduğu kaydedilir. Ancak okulun kurulmasında II. Abdülhamid'in rolünden hiç bahsedilmez. Oysa Sadrazam İbrahim Edhem Bey'in oğlu Osman Hamdi Bey'i kurulan ilk Arkeoloji Müzesinin başına getiren ve güzel sanatlar akademisinin kurulması için teşvik eden yine bizzat sultanın kendisidir. Gerek Batı dünyası gerekse muhalifleri Sultan II. Abdülhamid hakkında olumsuz imajlar üretir. Osmanlı Devleti'nin pek çok kurumunu devralan yeni Türkiye, ne yazık ki mirasının kökleriyle yeterince bağlantı kuramaz. Ancak 21.yüzyılın postmodern yaklaşımları ile yeni kuşaklar, ideolojik bakış açılarından uzak arayışlarla bilimsel anlamda Osmanlı Devleti'nin kurumsal yapısını ve modernizm çabalarını da ele almaktadırlar. Bu çalışmanın amacı II. Abdülhamid'in Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasındaki rolünü ve katkısını vurgulamaktır. Bu açıdan yakın tarihimizin objektif olarak ele alınması ve Türkiye'nin modern kurumlarının temellerinin akademik olarak incelenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: II. Abdülhamid, Sanayi-i Nefise Mektebi, Osman Hamdi Bey, Akademi.

II. ABDULHAMID AND THE ESTABLISHMENT OF “SANAYI-I NEFISE MEKTEBI” (ART ACADEMY)

Abstract

I. Abdulhamid is a sultan who contributed to many innovations made in the last period of the Ottoman Empire. However, he deserves to be considered as a able statesman and even a man of culture beyond classical discourses of reign and caliphate. It closely follows the modern developments of its era and encourages all kinds of innovations in education, science, technology and art to be brought to the Ottoman geography. He is personally interested in cinema, theater, music and fine arts. Aesthetic sensitivity is very advanced with the contribution of special trainings since the young age. He was personally interested in music and painting and produced rare works in the wooden arts. In addition to establishing modern schools in many fields, it has established an art academy that maintains its importance and value in the field of fine arts. In all literature, first Academy of Fine Arts in Turkey, which Sanay-i Nefise Mektebi was founded by Osman Hamdi Bey. However, The role of II.Abdulhamid is never mentioned. However, it was the sultan himself who appointed Osman Hamdi Bey, the son of the Grand Vizier İbrahim Edhem, to the beginning of the first Archaeological Museum and encouraged the establishment of the Academy of Fine Arts. Both the Western world and its opponents produce negative images about II.Abdulhamid. Many organizations who took over the new Ottoman Empire, Turkey is unfortunately heritage of their roots severed the connection. However, with the postmodern approaches of the 21st century, the new generations also deal with the institutional structure of the Ottoman Empire in a scientific sense and the efforts of modernism in search of ideological perspectives. The aim of this study emphasize the role and contribution of Abdülhamid Khan in the establishment of the Sanay-i Nefise Mektebi. To be addressed in this respect and the basic objective of our recent history of modern Turkey is important to examine the academic institution.

Keywords: II.Abdülhamid, Sanayi-i Nefise Mektebi, Osman Hamdi Bey, Academy.

1.GİRİŞ

Osmanlı Devleti her alanda olduğu gibi sanat alanında da nadide eserler miras bırakmıştır. Dev mimari eserler, sanata gönül veren ve sanatkârları himaye eden Sultanlar, devletin imar işlerini yürüten mimar ve sanatkârların bağlı bulunduğu Hassa Mimarlar Ocağı, Ehl-i Hiref Teşkilatı, farklı sanat erbabının bağlı bulunduğu esnaf ve ahilik loncaları, Osmanlı Devleti'nin sanat ve sanatkârları açısından ayrı ayrı incelenebilecek konularını oluştururlar.

Osmanlı Devleti kuruluş ve büyüme sürecinde, Selçuklu Devleti ve Orta Asya'dan beri gelmekte olan Türk-İslam sanatının da gelişmesine ve büyümesine katkıda bulunmuştur. Yapılan camiler, medreseler, hanlar, köprüler ve çeşmeler birer sanat eseri olarak inşa edilmiş, taş ve ahşap adeta bir dantel gibi işlenerek günümüze sabrın ve estetiğin mirası olarak kalmıştır.

Bazı Osmanlı Padişahları edebiyat, şiir, müzik, resim ve Geleneksel Türk El Sanatlarıyla yakından ilgilenmiş ve divanları, besteleri ve sanat eserleriyle Türk sanat tarihinde yerlerini en güzel şekilde almışlardır.

Osmanlı Padişahları içerisinde hakkında olumlu ve olumsuz en çok konuşulan isim herhalde II. Abdülhamid olmuştur. Sevenleri kadar sevmeyenleri de aşırılık içerisinde olan Sultan, uzun süren saltanatı boyunca eğitim, sağlık ve imar işlerinde çok önemli gelişmelere imza atmıştır.

Batılılaşma süreci içerisinde Avrupa tarzı resim ve müzik eğitimi veren kurumlar onun zamanında kurulmuştur. Sanat tarihi kitapları ilk güzel sanatlar okulumuz olan bugünkü Mimar Sinan Üniversitesinin, yani o zamanki adıyla Sanayi-i Nefise Mektebinin Osman Hamdi Bey tarafından kurulduğunu üstüne basa basa yazar. Ancak bu okulu Sultan Abdülhamid'in kurdurduğu bilgisine hiç yer vermez.

Topkapı Sarayının hemen çıkış kapısının karşısında yer alan Arkeoloji Müzesi de onun zamanında onun teşvikleri ve gayretleri ile kurulur. Yine tarih kitapları Arkeoloji Müzesinin kurulma şerefini Osman Hamdi Beye vermekle beraber Sultan Abdülhamid Han'dan hiç bahsetmez.

II. Abdülhamid sanata ve sanatkârlara çok önem veren ve himaye eden bir sultan olarak Sanat Tarihi içerisinde anılmaya layık bir kişiliktir. Kendisi de resim, müzik, şiir ve el sanatlarıyla yakından ilgilenmiş bilhassa ahşap sanatlarında çok nadide eserler üretmiştir. Yaptığı eserleri genellikle misafirlerine hediye eden sultanın bugün müzelerde yer alan çok sayıda eseri mevcuttur.

2. II. ABDÜLHAMİD'İN HAYATI

21 Eylül 1842 tarihinde dünyaya gelen II. Abdülhamid'in babası Sultan Abdülmecid, annesi Tîrimüjgân Kadınefendi'dir. Eğitimini özel hocalardan ders görerek tamamlar.

Türkçe hocası Gerdankıran Ömer, Farsça hocası Ali Mahvî, Arapça eğitimini Ferid ve Şerif'den, Osmanlı Tarihini Vakanüvis Lutfi'den, Fransızca'yı, Kemal ve Edhem Paşa ve Fransız Gardet'ten müzik eğitimini İtalyan müzisyen Guatelli ve Lombardi'den görür. Mısır'a ve Avrupa'ya seyahatler yaparak entelektüel birikimini artırır (Küçük, 1988, 216-224).

II. Abdülhamid, 31 Ağustos 1876 tarihinde tahta çıkar. Bu günlerde Osmanlı Devleti Balkanlardaki isyanlar sebebiyle buhranlı günler yaşıyanmaktadır. 23 Aralık 1876 tarihinde Kânûn-ı Esâsîyi ilân eder. 19 Mart 1877 tarihinde de meclisin açılışını kendisi yapar.

24 Nisan 1877'de Rusya ile Osmanlı Devleti arasında "93 Harbi" (Rumi 1293) başlar. Bulgar, Romen, Karadağlı ve Sırp lar Rusya'nın yanında savaşa katılırlar.

Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik durumu çok iyi değildir. Gazi Ahmed Muhtar Paşa doğuda, Gazi Osman Paşa Plevne'de büyük destanlar yazar. Osmanlı Ordusu bazı cephelerde sıkıntılar yaşar.

Azalarının bir kısmı azınlık ve gayr-ı Müslimlerden oluşan meclis gereken milli birlik ve beraberliği sağlayacak performansı gösteremez. Sultan da anayasanın kendisine verdiği, yetkiye dayanarak meclisi kapatır. Osmanlı Rus savaşı 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile sona erer.

II. Abdülhamid ülkenin dış ve iç politikasındaki gevşekliklerin önüne geçmek için sert bir politika izlemeye başlar. Ekonominin düzelmesi ve eğitim sorunları için özel çaba harcar. Bugün bile yürürlükte olan pek çok kurum onun zamanında faaliyete başlar. Kültüre, sanata, bilim ve teknolojiye merakı bu alanlarda yatırımlarını hızlandırır. Askeri alanda da çok yenilikler yapar.

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan ederek anayasayı tekrar yürürlüğe koyar. Bir türlü kaostan kurtulamayan meclis 31 Mart vakası adı verilen ayaklanma sonucunda II. Abdülhamid'in halline karar verir.

Selânik'te Alâtini Köşkü'ne yerleştirilir. Orada sanat çalışmalarıyla vakit geçirir. 10 Şubat 1918 tarihinde vefat eder. II. Abdülhamid'in cenazesi Sultan Reşad'ın iradesiyle, II. Mahmud Türbesi'ne defnedilir (Age).

3. II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ EĞİTİM FAALİYETLERİ

Osmanlı eğitim sisteminde kadim usul olan medreseler Tanzimat Döneminde başlayan batılılaşma cereyanı ile beraberinde laik mektep sistemini de beraberinde getirmiştir. Eğitim alanında pek çok yeni kurum açılmaya başlanır. Ancak ilk kurulan Darülfünun bir görüntüden öteye gidemez ve alt eğitim kurumlarından yeterince öğrenci yetişmediği için üç defa kapanarak tekrar açılır. Tabiki Osmanlı tebası olan gayr-ı müslimlerin eğitim gördüğü okulların ve Avrupa devletleri tarafından Osmanlı topraklarında kurulmuş okulların yetiştirdiği öğrencilerin Osmanlı devlet politikasına uymayan sürecinin etkisini de unutmamak gerekir. Yani kurulacak yüksek okullar için öncelikle milli bir düşünceye sahip ilk ve orta öğretim öğrencileri yetiştirilmelidir (Arslan,2013,112-115).

II. Abdülhamid mahallelerde bulunan ve temel eğitim veren usul-ü kadime olarak tanımlanan Sıbyan Mekteplerine dokunmamakla birlikte usul-ü cedide olarak anılacak modern ilk okullar kurdurmaya başlar. Onun döneminde 10 000'e yakın ilkokul yanı sıra Dar-ül Muallimin yani öğretmen okulları da açılarak gerekli eğitimci kadrosu da yetiştirilmeye başlanır. Tanzimat döneminde açılan ancak yeterli eğitim kadrosu olmayan Rüştîyeler bugünkü ortaokul seviyesinde eğitim veren kurumlardır. Abdülhamid döneminde 900 sayısına ulaşan Rüştîyeler yanı sıra Lise eğitimi verecek İdadiler ve Sultaniler de açılmaya başlar. Eğitim işleri de Maarif-i Umumiye Nezareti adı altında bakanlık düzeyinde kurumsallaşır. Türkiye'nin ilk güzel sanatlar akademisi olan Sanayi-i Nefise Mektebi gibi, Deniz Harp Okulu, Askeri Tıp Okulu, Mekteb-i Harbiye, Askeri Baytar Okulu, Mülkiye Mektebi, Mekteb-i Tıbbiye-yi Mülkiye okulları hep II. Abdülhamid döneminde açılmış okullardır (Uğurluel,2018,133-143).

İlk kız okulları da Sultan Abdülhamid döneminde açılmıştır. Bu okulların açılması konusunda Sultan ile görüşen Abdülatif Subhi Paşa bu konuda bazı tereddüd ve çekinceleri olduğunu öne sürdüğünde, Sultan okulları açmasını ve kendisinin daima onu destekleyeceğini belirtmiştir (Armağan,2006,232).

4. II. ABDÜLHAMİD VE SANAT

Devrine göre ileri seviyede entelektüel olan II. Abdülhamid'in estetik duyguları da çok gelişmiştir. Yıldız sarayında kurdurduğu küçük bir tiyatro ile bu sanata ilgisini canlı tutar. Müzik sanatıyla da çok yakından ilgilenir. Sinema icadından kısa bir süre sonra Osmanlı başkentine gelir. Dünyadaki bütün gelişmeleri yakından takip eden Sultan bununla da ilgilenir. Saraya kurulan bir sinema perdesi ile ilk sinema örnekleri izlenir (Yüksel,2018,506).

Telgraf ve telefon gibi ilk iletişim araçları da Sultan II. Abdülhamid zamanında Osmanlı topraklarına girer. II.Abdülhamid telgrafın mucidi Samuel Morse'u Mecidiye nişanı göndererek tebrik eder (Ürkmez,2006,131).

Osmanlı devletinin son dönemlerinde sanat hayatını İstanbul'da geçirmek isteyen Fausto Zonaro 1892 yılında İstanbul'a gelir. İstanbul'da hayatını resim yaparak kazanan Zonaro aynı zamanda seçkin kişilere resim dersleri de verir. Gerek Osmanlı gerek Avrupa gazetelerinde hakkında yazılar yayınlanan Zonaro II. Abdülhamid tarafından Mecidiye Nişanı ile taltif edilir (Görsel:1.) (Ürekli,2017,39-51).

II.Abdülhamid, 1881 yılında saray ressamı İtalyan Luigi Acquarone 1896 yılında ölünce yerine Fausto Zonaro'yu tayin eder. Sarayda sanata ilgi duyanlara da ders veren Zonaro, sarayda pek çok kişinin portrelerini yaptığı gibi Sultan II. Abdülhamid'in de portrelerini yapmıştır (Görsel:2). Zonaro Sultanın isteği ile Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi ile ilgili pek çok tablo yapmıştır (Uğurluel,2018,149-151).

Görsel:1. Zonaro'ya Sultan II. Abdülhamid Tarafından Verilen Mecidiye Nişanı Beratı, 1893. (Ürekli,2017,51).

Görsel:2. Fausto Zonaro, Sultan II. Abdülhamid'in Portresi, 1908 (Yüksel,2018,305).

Sultan Abdülhamid resmi sadece bir sanat olarak görmez. O sanatın iletişim gücünü çok erken keşfeder. Avrupadan gelen gazete ve mecmualardaki görsellerin yazılardan daha fazla mesaj içerdiğini farkeder. Tahsin Paşa'nın ondan naklettiği şu söz bunu çok iyi anlatır. "Her resim bir fıkirdir. Bir resim yüz sahife ile ifade olunamayacak siyasi ve hissi manaları telkin eder. Onun için ben tahriri özetlerden ziyade resimlerinden istifade ederim (Tahsin Paşa,1999,355-356).

Yine onun döneminde İstanbul'da özel resim atölyeleri ve sergileri de organize edilmeye başlanmıştır. 1873 yılında Şeker Ahmet Paşa tarafından bir resim sergisi açılır. Sarayın himayesine alınan yaver ressamılar da sanata verilen önemin bir göstergesi olarak ortaya çıkar. Yaver Ressamlar batılı anlamda Türk resminin ilk kuşağını oluşturur. Bu kuşağın temsilcileri saraya alınan ilk yaver ressam Osman Nuri Paşa, Halil Paşa, Şeker Ahmet ve Hüseyin Zekai Paşa'dır.

Sultan II. Abdülhamid fotoğraf sanatına özel bir ilgi duyar. Bütün Osmanlı coğrafyasını belgeleyen Yıldız Albümü dönemin en büyük sanat etkinliklerinden birisidir. Yıldız Sarayı Kütüphanesi Fotoğraf Koleksiyonu olarak ta bilinen albümler, Sultan II. Abdülhamid'in emri ile çekilen 40 000 fotoğraftan oluşur. Fotoğrafların çoğu İstanbul ve diğer Osmanlı şehirleri için bir belge niteliğindedir. Üç kıtada yer alan Osmanlı şehirlerinin genel görünüm fotoğrafları, mimari

yapıları, geleneksel yaşam, önemli devlet ve din adamlarına ait fotoğraflar yer alır (Uyanık, Duranoğlu,2017,322-325).

Görsel:3. Sultan Abdülhamid Han'ın Kişisel Atölyesindeki Ahşap Oyma ve İşleme Aletleri (<https://www.ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=656>, 01,08,2019).

Kendi kurduğu özel atölyesinde ahşap sanatı ve oymacılığı ile hoby olarak uğraşmaktadır. Misafirlerine kendi ürettiği sanat eserleri yanı sıra Zonaro gibi ustaların eserlerinden de hediye eder. II.Abdülhamid'in Yıldız sarayında çalıştığı kişisel atölyesi yanı sıra, Tamirhane-yi Hümayun adı verilen, fabrika niteliğinde büyük bir atölye daha kurdurduğu ve buradaki ustalara kendi tasarımı mobilyaları ürettiği de bilinmektedir. Hatta Topkapı Sarayı'nın Ehl-i Hiref teşkilatı gibi, bu atölyede de çırak olarak girenler sanat eğitimi görerek usta diploması alırlar.

Sultanın gerek kişisel olarak çalıştığı atölyesi gerekse büyük mobilya siparişlerinin üretildiği fabrika atölyesi zamanının en modern alet ve edevatlarıyla donatılmıştır. Avrupanın fen ve bilim alanlarındaki gelişmelerini de takip eden sultan her türlü teknolojik yeniliği en kısa zamanda Osmanlı Devleti'ne de getirtir. Telgraf, telefon, elektrik, metro, tramvay, havagazı, otomobil, tren, uçak, denizaltı, tiyatro, sinema ve fotoğraf gibi her türlü gelişme kısa zamanda İstanbul'da da yer alır.

Görsel:4. Sultan Abdülhamid Han'ın El Emegi Göz Nuru Eserlerinde Birisi (<https://www.ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=656>, 01,08,2019).

5. II. ABDÜLHAMİD VE SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ'NİN KURULMASI

Osmanlı devletinde 1877 yılına kadar sanat eğitimi veren müstakil bir kurum bulunmaz. Usta çırak ilişkisine dayanan sanat eğitimi yanı sıra sanatçıları örgütleyen Ehl-i Hiref teşkilatı saraya bağlı bir çeşit esnaf loncası hükmündedir.

Tanzimattan sonra kurulmaya başlayan batı tarzı eğitim kurumları içerisinde Mühendishane ve Harbiye mektepleri içerisinde sanat eğitimi de yer aldığı literatürlerde yer alır.

II. Mahmud'un portrelerini resmî kurumlara astırması batı tarzı resim sanatı ile ilgili yeni gelişmelere kapı açar. Sultan Abdülmecid zamanında askeri okullarda ilk resim sergileri açılır ve asker ressamı kuşağı da bu arada doğar.

Osman Hamdi, Süleyman Seyyid ve Ahmed Ali gibi Avrupa'da eğitim gören ilk ressamlarımız kendisi de resim yapan Sultan Abdülaziz döneminde İstanbul'da resim sergileri düzenlerler. 1783 yılında açılan Mühendishane-i Bahri Hümayun Mektebinde resim dersleri koyulur. 1852 yılından itibaren mühendis, topçu ve ressam sınıfı mezunları vermeye başlar. 1835 yılında Harbiyeyi Şahane Mektebinde resim dersleri verilmeye başlar. Sultan Abdülaziz'in de ders aldığı ressamı Schranz ve Gues adlı ressamı burada ders verirler. 1869 yılında Rüştîye ve İdadi mekteplerinde resim dersi zorunlu olur. 1877 yılında Menşe-i Muallim Mektebinde yani öğretmen yetiştiren okullarda resim ve sanat eğitimi dersleri koyulur (Yüksel,2017,285-286).

1874 yılında Beyoğlunda M. Guillemet tarafından ilk özel resim eğitimi merkezi açılır. Hatta burada üç Türk öğrenci de resim eğitimi almıştır. 1877 yılında Osman Hamdi Bey'in babası Sadrazam Edhem Paşa kabinesi Maarif Nazırı Raif Paşa'nın teşebbüsüyle bir Sanayi-i Nefise Mektebi kurulması teşebbüsü, 10 Sefer 1299 tarihli, 1318. Maarif Salnamesi sayfa 105'te yazılı tezkerede yer alır. Ancak Plevne Savaşı ve 93 Harbi kargaşasında okul fiilen kurulamaz (Arseven,1983,28).

1880 yılında Sanâyi-i Hasene ve Fünûn-ı Âliye Mektebi adı verilen bir sanat eğitimi kurumu açılması gündeme gelir. 1881 yılında padişahın himayesinde güzel sanatlar eğitimi verecek bir mektebin nizamnâmesi Başmimar Sarkis Bey tarafından hazırlanır. Fakat Sadrazam Küçük Said Paşa'nın tezkiresiyle padişaha sunulan tasarı bilinmeyen nedenlerle yürürlüğe girmez (Ürekli,2009,50-60).

1846 yılında Sultan Abdülmecid'in damadı Ahmet Fethi Paşa Fatih Sultan Mehmed zamanından beri silah deposu olarak kullanılan Aya İrini'yi Esliha-yı Atika ve Mecma-i Asar-ı Atika adıyla müzeye dönüştürür. Aya İrini Sultan Abdülaziz döneminde de müze olarak kullanılmaya devam eder ve Müzey-i Hümayun adını alır. Abdülhamid Han'ın tahta çıkmasından sonra Osman Hamdi Bey'in de uğraşları ile bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzesi açılır (Uğurluel,2018,161-175).

Eğitim faaliyetlerine çok önem veren sultan II. Abdülhamid her alanda olduğu gibi sanat alanında da eğitim veren kurumların gerekliliğini hissetmektedir. Dönemin sadrazamı ve bakanlarıyla istişare ederek böyle bir okulun kurulması için Müzey-i Hümayun müdürü olan Osman Hamdi Bey'i kurucu müdür olarak tayin eder. Osman Hamdi Bey, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasına dair bir gerekçe yazar. Resmi gerekçe yazısı 1 Ocak 1882 tarihini taşır (Cezar, 1971, s.447-448).

Padişahın iredesiyle yeni bir nizamnâme ile 1 Ocak 1882 tarihinde okul kurulur. Resmî adı Mekteb-i Sanâyi-i Nefîse-i Şâhâne'dir. Ancak Sanâyi-i Nefise Mektebi olarak adlandırılır. 1881 yılında Mimar Alexander Vallaury, Asâr-ı Atika Müzesi'ni inşa ettikten sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'ni Eski Eserler Müzesi olan Çinili Köşk yanında inşa eder (Tansuğ,2008,104).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşuna dair resmi gerekçe yazısını 1 Ocak 1882 tarihinde Osman Hamdi Bey bizzat kendisi yazar. Gerekçede, idare, öğretim ve sınav yönergeleri belirlenir.

Genel olarak Türk sanatının önemine vurgu yapan milliyetçi bir söylem taşır. Ancak buna rağmen, okul yönetmeliği Ecole Des Beaux Arts model alınarak hazırlanır. Bunda Osman Hamdi'nin bu okulda eğitim görmesinin etkili olduğu iddia edilir. Okulun kuruluşunda Osman Hamdi Bey kadar Sadrazam Said Paşa ile Maarif Vekili Münif Paşaların da önemi bulunur. Ticaret nezaretine bağlı olarak kurulan okul, 1886 Aralık'da birkaç okulla birlikte Maarif Nezaretine bağlanır. Bununla ilgili arşivlerde bir arz tezkeresi mevcuttur (Aydın,2013,64).

Arz Tezkeresi:

“Namı namii hazreti padişahîye mensub olan Ticaret Mektebi ile leyli ve nehari Kız Sanayi ve Sanayii Nefise Mekteblerinin idaresinin taalluk ve münasebeti tabiyesi cihetile Maarif Nezareti celilesine ihalesi hakkında Ticaret ve Nafia Nezareti celilesinden meb'us tezkere üzerine encümeni mahsus Vükeladan kaleme alınan mazbata melfufat ile arz ve takdim kılınmakla münderecatına nazaran her ne veçhile emir ve fermanı humayunu hazreti padişahî şerefmüteallik buyrulur ise mantuku münifi infaz edileceği beyanile. 17 Kanunievvel 1302-29 Aralık 1886” (Aydın,2013,244).

Osman Hamdi Bey Sanayi-i Nefise Mektebinin kurucu müdürü olur. 3 Mart 1883 tarihinde resmen Eski Şark Eserleri binası olan Çinili Köşk'te, Sanayi-i Nefise Mektebi eğitime başlar. Okul ticaret bakanlığına bağlı olarak kurulduğu için açılışını da bizzat Ticaret Nazırı Subhi Paşa yapar. 5 adet sınıf ve atölyelerden oluşan okul yetersiz gelince yapılan ilavelerle genişletilir.

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin genişletilmesi hakkında bir karar alınması ve yine mektebin tahsisatının zamanında Osmanlı Bankasından veya Vergiler Dairesinden tesviyesi için, Müze-i Hümayun müdürü Osman Hamdi Bey 16 Şubat 1303–28 Şubat 1888 tarihinde bizzat padişaha başvurmuş ve II.Abdülhamid tarafından gereğinin yapılmasına dair emirler verilmiştir. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Fon Kodu: İrade Dâhiliye, Dosya:1071, Gömlek No:83999, Tarih: 15 /C / 1305 Alıntı: Aydın,2013,246).

Görsel: 5. Sanayii Nefise Mektebi Hocalar,1882 (Eldem,2010,455).

Okulun açılması yerli ve yabancı basında olumlu haberlere yol açar. İslamda tasvir yasağı, Müslümanların sanat ile iştigalden uzak durması ve sanat eğitime daha çok azınlık ve Gayr-ı Müslimlerin ilgi göstermesi gibi konular kendiliğinden çözümlenir. Okul ilk açıldığında 20 olan öğrenci sayısı 1889 yılında 135 olur (Eldem,2010,455-456).

1910 yılında Osman Hamdi Bey öldükten sonra yerine kardeşi Halil Ethem Bey getirilmiştir. 1914 yılında İnas sanayi-i nefise yani kızlar için sanat eğitimi veren bir akademi kurulur. 1916 yılında Cağaloğlu'na taşınan okul, 1920 yılında tekrar eski yerine döner. 1926 yılında şimdiki Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin olduğu eski Meclisi Mebusan binasına taşınır (Rona,1997,39).

Görsel: 6. Sanayii Nefise Mektebi, (Ürekli,2009,50).

SONUÇ

19. yüzyıl sanayi devrimi ile birlikte bütün dünyada modernizmin doğuşuna ve gelişmesine tanık olmuştur. Batı dünyasında gelişen yeni felsefi ve politik akımların yanı sıra pek çok bilimsel ve teknolojik gelişmenin eşsüremliliği olarak Osmanlı dünyasına da geldiği görülmektedir. Şüphesiz bunda en büyük pay II. Abdülhamid Han'ındır.

Otomobil, telefon, telgraf, elektrik, teren, metro, otomobil gibi teknolojik gelişmelerin yanı sıra modern eğitim kurumlarıyla da modernizme ayak uydurmaya çalışmıştır. Türkiye'nin ilk güzel sanatlar akademisi olan Sanayi-i Nefise Mektebinin Osman Hamdi Bey tarafından kurulduğu bütün literatürlerde yer alır. Ancak bu modern sanat eğitim kurumunun kuruluşunda Sultan II. Abdülhamid Han'ın rolünden ve katkısından hiç bahsedilmez.

Türkiyede müzeciliğin de babası kabul edilen Osman Hamdi Bey'i Eser-i Atika Müzey-i Hümayun'un başına getiren ve Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kurucu müdür tayin eden Sultan II. Abdülhamid Han'dır. Onun mirası üzerinde gelişen güzel sanatlar camiası ne yazık ki Osman Hamdi Bey'e duyduğu minnetdarlığı ve saygıyı ona duymakta geç kalmıştır. Kendi döneminin aydınları tarafından istibdat ve sansürle suçlanan Sultanın aleyhinde gelişen probagandanın etkisi günümüze kadar uzanmaktadır.

Ancak son zamanlarda tarih ve sanat araştırmalarında yaygınlaşan postmodern ve objektif yaklaşımlar bu eksikliği kapatmaya başlamıştır. 2000 yılından sonra artan milliyetçi ve muhafazakâr eğilimler de II. Abdülhamid ile ilgili daha çok pozitif yaklaşımlar gelişmesinde etkili olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Armağan, M. (2006). Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı. Ufuk Yayınları, İstanbul.
- Arseven, C. E. (1983). "Akademi", Sanat Ansiklopedisi, C.1. S.28. 5.Baskı, Mili Eğitim Basımevi. Ankara.
- Arslan, A. (2013). "Sultan Abdülhamit Döneminde Üniversite Eğitimi", Vefatının 95.Yılında Abdülhamid Han Sempozyumu, Editör. Nevzat Özkaya, Darülaceze Yayınları, İstanbul.
- Aydın, D. U. (2013). "Sanayi-İ Nefise Mektebi'nin Türk Heykel Sanatındaki Yeri ve İlk Heykeltraşlar", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Cezar, M. (1971). Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi, 1.baskı, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul.
- Eldem, E. (2010). Osman Hamdi Bey Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Küçük, C. (1988). "Abdülhamid II" İslam Ansiklopedisi, c.1, s.216-224, TDV Yayınları, İstanbul.
- Paşa T. (1999). Tahsin Paşanın Yıldız Hatıratı, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul.
- Rona, Z. (1997). "Akademi", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayınevi, İstanbul.
- Tansuğ, S (2008). Çağdaş Türk Sanatı, 8.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Uğurluel, T. (2018). Abdülhamid Han, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Uyanık, N. Duranoğlu, H. M. (2017). Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:18, S.319-336.
- Ürekli, F. (2009). "Sanayi-i Nefise Mektebi", İslam Ansiklopedisi, c.36, s.50-60, TDV Yayınları, İstanbul.
- Ürkmez, N. (2006). "II. Abdülhamid'in Modernleşme Anlayışı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yüksel, A. E. (2018). Sanatkâr ve Sanat Hamisi Bir Sultan II. Abdülhamid Han, Ötüken Yayınları, İstanbul.